

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

МЕТОДИЧНА ІНФОРМАЦІЯ

Антоніна КОЖАНОВА,

учитель початкових класів та медіакультури,
учитель-методист
Марганецької ЗОШ I–III ст. № 2
з поглибленим вивченням англійської мови з 1-го класу,
м. Марганець,
Дніпропетровська обл.

Ідентифікаційне вікно:

Підсистема — навчальний процес
Вид інформації — методична
Вид документа — методичні рекомендації
Шифр документа — 35.03.00.00.0.00

Сьогоднішнім учням випало зростати в суспільстві, насиченому інформаційними технологіями. Бурхливий розвиток засобів масової комунікації, поява нових технологій отримання та зберігання інформації, їх потужний вплив на особистість не можуть не позначитися на системі освіти. Свідченням цього є виникнення у шкільній практиці нового освітнього напрямку — медіаосвіти.

Медіаосвітні практики в початковій школі

Уже третій рік поспіль в Україні відбувається процес оновлення змісту початкової освіти. Зміни зумовлені тим, що сучасне суспільство потребує особистостей, які зуміють гнучко адаптуватись до нових умов, будуть адекватно та оперативно реагувати на нові виклики, протягом усього життя підвищувати рівень освіченості, компетентно застосовувати набуті знання, виявляти креативність та інше.

Одним із викликів сьогодення є деструктивний вплив засобів масової інформації (ЗМІ). Захистити дітей від потенційно шкідливих ефектів ЗМІ і водночас навчити їх ефективно задовольняти свої інтереси, використовуючи ЗМІ, покликана медіаосвіта.

Згідно з концепцією впровадження медіаосвіти в Україні¹, медіаосвітою вважається частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою

мас-медіа. Мета медіаосвіти — навчання азбуки медіа, мови медіатекстів, а в кінцевому підсумку — формування медіакомпетентної людини як нового типу особистості XXI ст.

Упровадження медіаосвітнього напрямку в системі початкової освіти вимагає від учителя осо-

Мовою документа

«Медіаосвіта — частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій».

(Концепція впровадження
медіаосвіти в Україні)

¹ Концепція впровадження медіаосвіти в Україні схвалена постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року, протокол № 1-7/6-150.

бливого підходу до організації навчально-виховного процесу. Від правильного вибору форм і методів навчання повністю залежить успішність процесу формування медіакомпетентності кожного учня.

У вересні 2011 року Марганецька ЗОШ I–III ст. № 2 з поглибленим вивченням англійської мови з 1-го класу отримала статус експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичні засади впровадження вітчизняної моделі медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів» на період до 31 грудня 2016 року.² Задля інформаційно-методичного супроводу дослідно-експериментальної роботи, презентації учнівських і вчительських медіапродуктів у закладі створено сайт «Медіакультура у школі» (<https://sites.google.com/site/mediakulturaschool2/home>).

Активну участь у реалізації експериментального впровадження медіаосвіти в шкільну практику беруть учителі початкової школи нашого закладу, інтегруючи елементи медіаосвіти в базові навчальні предмети, позаурочну виховну та пізнавальну діяльність, систему роботи з батьками

Презентацію «Розвиток інноваційної особистості молодшого школяра шляхом формування медіакомпетентності» наведено на компакт-дискі

Див. додаток 1

Від книжкової культури до цифрової компетентності

З чого починається медіаосвіта молодшого школяра? На мою думку, сучасна медіаосвіта — це набуття людиною культури писемності за допомогою так званих «письмових» (друкованих) засобів мас-медіа; аудіовізуальної культури — за допомогою, відповідно, аудіовізуальних медійних засобів; цифрової компетентності — за допомогою цифрових мас-медіа.

Залежно від складності функціонування та структурованості медійних засобів опанування медіаосвіти повинно відбуватись на всіх рівнях освітньої системи відповідно до основного педагогічного принципу навчально-виховного процесу: від простого до складного. Таким чином, «письмові», або друковані, засоби мас-медіа (газети, журнали, постери, плакати, фотографії тощо) мають стати основним об'єктом розгляду в дитячому садку та в початковій загальноосвітній школі, аудіовізуальним медійним засобам (кіно, радіо, документальні фільми, реклама тощо) слід приділяти більше уваги в середній загальноосвітній школі, і, відповідно, навички цифрової медіакомпетентності діти повинні почати опановувати у старших класах.

Запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у початковій ланці — це не данина моді, а необхідність сьогодні, оскільки більшість дітей ознайомлюються з комп'ютером набагато раніше, ніж це їм може запропонувати школа.

² Відеоролик Марганецької ЗОШ I–III ст. № 2 з поглибленим вивченням англійської мови з 1-го класу «Медіаосвіта у школі» можна переглянути за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=4wqFr6NKKhg>.

Уже змалку дитина навчається читати й писати за допомогою не тільки книжок і малюнків, але й мас-медіа: домашнього відео, фотографій, теле- та радіопрограм тощо. Саме вони сприяють формуванню життєвого досвіду дитини, її уявлення про світ події, власну поведінку.

Хочу поділитися своїм досвідом виховання грамотності в медіаспоживачів — учнів початкових класів. Здавалося б, про такі серйозні речі з ними ще зарано говорити, але все нове захоплює і вчителя, і дітей! А ще й виявилось, що це може бути просто, цікаво та зрозуміло!

Вивчаємо
друковані медіа

З чого ж почати? Проаналізувавши літературу з цієї теми, я вирішила почати з книжок. Під час уроків, відвідуючи бібліотеки (шкільну та міську), учні вивчали історію появи паперу, книгодрукування, ознайомлювалися з основними структурними елементами книжки та професіями людей, які створюють книжки, дізнавалися про тематичне різноманіття літератури для молодших школярів. Це допомогло не тільки розширити знання, підвищити цікавість до читання, розвинути усне й писемне мовлення, але й закласти підвалини медіакультури (знаходити або створювати інформацію та опрацьовувати її). Результатом стали збіорчки казок, написані учнями, власноруч зроблені маленькі книжки.

Див. додаток 2

Збіорчку казок «Перлинки учнів 2-Б класу» наведено на компакт-диску

Наступним кроком стало ознайомлення із пресою. На уроках із позакласного читання ми ознайомилися з дитячими журналами та газетами, статтями, що в них опубліковані.

Розглядаючи журнали та газети, учні шукали відповіді на такі запитання:

- Про що розповідає обкладинка?
- Розгляньте обкладинки дитячих видань. Подумайте, яка інформація і для чого на ній уміщена, кому адресована.
- Поясніть вислів В. Маяковського: «Газета — це не читання від нудьги. Газета — наші очі та руки».
- Уважно роздивіться 1–2 випуски газети. Прочитайте назви заголовків, потім — публікації. Подумайте, як заголовок відображає головну думку статті. Обговоріть свою думку з учителем, а потім із однокласниками.
- Запропонуйте власні варіанти назв для тих статей, з якими ви ознайомилися.

Часто учні й самі стають героями та авторами публікацій, які готують по черзі до шкільної газети для початкових класів «Маша&Teddi», що верстають і роздруковують десятикласники. Це допомагає виховувати не тільки бажання читати (що важливо), а й ознайомлює з різними стилями письма (не називаючи їх дітям).

Наступним етапом упровадження медіаграмотності є ознайомлення з листівками та плакатами. На уроках із природознавства та основ здоров'я діти, працюючи в групах, створюють їх на захист тварин і рослин, занесених до Червоної книги України. У ході екологічного проекту «Не згуби — збережи!» учні збирають у класі

весь використаний папір в окремі ящички, а потім батьки здають макулатуру й купують нові зошити. Свої досягнення у проекті відображають у різноманітній рекламній продукції на підтримку проекту, опановуючи ази соціальної реклами. У такий спосіб діти вчать зберігати навколишнє середовище ще й заохочують до цього батьків!

Опановуємо ази екранної культури

Ознайомлення з екранною мовою почалося ще в 1-му класі, із введенням поняття «діафільм». Перед роботою розбиваємо всю казку на кадри (робимо розкадровку), паралельно ознайомлюючись із монтажем:

- *Як ви думаєте, коли діти бувають монтажниками? (Коли збирають конструктор).*
- *З чого починається будівля? А чи можна зробити навпаки?*

Спочатку учні чітко встановлюють порядок дій, це допомагає їм впоратися із переказом твору.

Пізніше ознайомлюємо з випадками, коли можна відступити від правил і проявити творчість. Для цього слід використати вправу «Монтаж».

Вправа «Монтаж»

Працюємо з малюнками: на першому з них зображений усміхнений хлопчик, на другому — повітряна кулька, на третьому — заплаканий хлопчик.

— *Що робить хлопчик? (Сміється, а потім плаче.) А якщо поміняти місцями?*

Виходять такі схеми:

Хлопчик сміється — кулька полетіла — хлопчик заплакав.

Хлопчик плакав — дали кульку — хлопчик засміявся.

Учні доходять висновку: монтаж фільму — творчий процес об'єднання окремо знятих кадрів в одне художнє ціле. Сприйняття глядачем кожного наступного кадру залежить від змісту попереднього й, навпаки, осмислення попереднього кадру залежить від наступного.

Див. додаток 3

Презентацію «Діафільм» наведено на компакт-диску

Використовуємо монтаж також на уроках із розвитку мовлення, під час написання переказів.

Щоб діти краще зрозуміли роботу оператора, необхідно ознайомити їх із кадрувальною рамкою: беремо аркуш паперу, згинаємо, вирізаємо квадрат. Готова рамка. Дивимося в неї.

— *Що ви бачите? (Учні називають різні речі.)*

— *А чому ми, сидючи в одному кабінеті, бачимо різні речі? (Залежить від того, хто куди дивиться.)*

Потім працюємо в групах (утілюємо задум автора), виконуючи завдання сфотографувати гарні речі (іншим — безлад).

Знову аналізуємо:

— *Чому вийшли різні фото? (Були різні завдання.)*

Робимо висновок: різні завдання дають змогу побачити протилежні риси одного об'єкта.

Таким чином учні усвідомлюють: фільм (фотофільм) складається із кадрів. Їх можна розмістити в потрібному для нас

порядку. Усе, що ми бачимо на екрані, залежить від завдань, які поставив автор. Він спеціально відбирає для цього ті чи інші фрагменти дійсності.

Ще одним прикладом цього може бути вправа «Опиши предмет». Діти в групах отримують завдання-малюнок, що передбачає опис будяка, але з різних позицій — нейтральної, позитивної та негативної. Яке було здивування в учнів, коли вони зрозуміли, що про одне й те ж можна сказати зовсім по-різному і все це залежить від авторського задуму!

Від таких вправ плавно переходимо до навичок критичного сприймання мультфільмів. Не секрет, що діти у молодшому шкільному віці копіюють своїх улюблених героїв — вони не відрізняють «мультяшне» життя від реального. Саме тому дуже важливо, не травмуючи дитячу психіку, вчити учнів аналізувати побачене, обґрунтовувати та відстоювати власну думку.

Ставимо запитання:

— *Що дивилися? Хто головний герой? Що він робив? Що з ним трапилося? Чому так сталося з героєм? Чого навчив цей мультфільм?*

Ми граємо у «Фантазії». Уявляємо улюблених героїв мультфільмів у іншій історичній епісі, країні, іншому місті. Так ми ще й розвиваємо мову та мислення, вчимо передбачати наслідки якихось подій, знаходити позитивне й негативне, робити свій вибір.

Минулого року ми працювали над проектом «Слова, що пісню стали» до 200-річчя з дня народження Тараса Шевченка. Заключною частиною стала презентація кліпу до пісні «Зацвіла в долині червона калина», який створили учні. Спершу вони вибрали пісню, потім зробили розкадровку, домовившись, хто який малюнок створить. Після цього самостійно обрали найвдаліші малюнки, склали їх у певному порядку. На уроці музичного мистецтва розучили мелодію, записали пісню у власному виконанні. Далі вже була справа техніки.

У ході роботи над цим проектом діти вчилися аналізувати, складати в потрібному порядку фрагменти медіатексту (виконувати монтажну роботу) та опановували процес створення аудіовізуальних медіатекстів.

Відеокліп до пісні «Зацвіла в долині червона калина» наведено на компакт-диску

Див. додаток 4

Навчання буде успішним, якщо молодь зможе не тільки правильно користуватись медіаприладами («натискати на кнопки»), але й критично оцінювати та самостійно створювати медіаінформацію. Прочитати й зрозуміти зміст медіатексту — ось чому мають навчитись учні у роботі з певними засобами мас-медіа, це — як запобіжник негативних маніпулятивних дій з боку дорослих. Згадаємо про телефони... Скільки б не говорили про шкідливість мобільних телефонів, ми вже не в змозі їх заборонити, а от навчити використовувати за призначенням можемо та зобов'язані. Приміром, ознайомлюючи учнів із особливостями закодованої інформації у фотографіях, пропонуємо їм скористатися своїми мобільними пристроями. Зауважую, що зміст кадрів залежить від того, хто які замовляв. Діти отримують завдан-

ня сфотографувати привабливі та непривабливі місця в класі. Спочатку учні дивуються: «Але ж у нас усе гарне!». Однак після проведених зйомок, їх перегляду задумуються і роблять власні висновки: «Треба негайно виправити недоліки в класній кімнаті!». Ця вправа вчить розуміти, що в однакових обставинах можна побачити різні речі та що потрібні дієві справи задля виправлення ситуації. Особливо ефективним буде застосування подібних вправ під час виховних заходів.

Див. додаток 5

Розробку тренінгу «Гаялина Добра та Ввічливості» наведено на компакт-диску

Навчаючи дітей ще змалечку медійній грамотності, ми запобігаємо маніпулятивному впливу на їхню психіку, допомагаємо зорієнтуватися в потоці інформації, що «бомбардує» дитину з екранів телевізора, комп'ютера, вчимо аналізувати, критично сприймати побачене, безпечно користуватися сучасною технікою, розвиваємо комунікативні навички, мову та мислення, формуємо необхідні інформаційно-комунікативні компетентності.

Див. додаток 6

Презентацію «Упровадження елементів медіаосвіти в навчально-виховний процес початкової школи» наведено на компакт-диску